

ЗУБЧЕНКО Н. І.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
бібліотекар I категорії Наукової бібліотеки

ОПРИЛЮДНЕННЯ АВТОРЕФЕРАТІВ ТА ДИСЕРТАЦІЙ У ВІДКРИТОМУ ДОСТУПІ ЯК ОЗНАКА ПРОЗОРОСТІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

2015 рік ознаменувався значною подією для наукової спільноти — прийняттям нового Закону України «Про вищу освіту» і наказу Міністерства освіти № 758 від 14 липня 2015 року. Стаття 6 Закону та наказ № 758 передбачають обов'язкове ознайомлення громадськості із доробками здобувачів наукових ступенів та відгуками офіційних опонентів, призначених для розгляду дисертаційних досліджень. Ці акти відобразили якісний зрив у напрямку відкритості та прозорості наукових досліджень, і наразі є дуже прогресивним кроком для підвищення якості наукових досліджень. У зв'язку із значним обсягом наукових досліджень в Україні ми вважаємо за потрібне проаналізувати діяльність спеціалізованих вчених рад за спеціальностями юридичної спрямованості (12.00.01–12.00.12, 19.00.06).

За основу аналізу було взято перелік спеціалізованих вчених рад станом на 10 березня 2016 р., виокремлено спеціалізовані вчені ради з юридичних наук, та встановлено відповідність між діяльністю спеціалізованих вчених рад і відображенням цієї діяльності на електронних ресурсах установ, де функціонують зазначені спеціалізовані вчені ради.

Відповідно до частини п'ятої статті 6 Закону України «Про вищу освіту» та з метою ознайомлення наукової громадськості з доробком здобувачів наукових ступенів та відгуками офіційних опонентів, призначених для розгляду дисертацій в установленому законодавством порядку, а також на підставі наказу МОН № 758 від 14.07.15 року (зарєєстрований в Міністерстві юстиції України 22 липня 2015 р. за № 885/27330) оприлюднюються (в режимі читання) примірник дисертації, автореферату та відгуків офіційних опонентів.

Однак на практиці існує низка проблемних моментів, які створюють певні труднощі у реалізації положень вищезазначених актів.

1. Наказ Міністерства освіти і науки № 758 від від 14.07.15 року при всій його прогресивності та спрямованості на гідний результат, має декілька недоліків, зокрема:

— у п. 1 ч. 1 Наказу зазначається, що дисертація, автореферат та відгуки офіційних опонентів мають розміщатися на офіційному веб-сайті установи, вчена рада якого прийняла дисертацію до захисту. Проте, не деталізується, чи має бути окремий розділ для такого розміщення, чи таке розміщення відбуватиметься на субдомених ресурсах, чи на окремому науковому порталі установи. З аналізу практики розміщення

зазначених матеріалів впливає необхідність конкретизації положення Наказу щодо локалізації розміщення вищезазначених матеріалів.

— у п. 2 ч. 1 Наказу визначено строки, протягом яких дисертаційні матеріали зберігаються у відкритому доступі — три місяці з дати видачі диплома доктора філософії або доктора наук. Проте, зауважимо, що це положення не визначає порядок дій після спливу зазначених строків, чим і має бути доповнене. Дії після спливу зазначених строків, на наш погляд, мають враховувати волевиявлення авторів робіт, які відповідно, можуть або дозволити подальше перебування їх робіт у відкритому доступі, або обмежити такий, або взагалі закрити доступ до роботи.

2. Проблемним є формальне ставлення представників спеціалізованих вчених рад до виконання вищезазначеного Наказу МОН № 758, відповідно, розміщення дисертаційних матеріалів в деяких випадках або взагалі не відбувається, або розміщується з порушенням строків тощо.

Але, попри перераховані недоліки, слід зазначити і позитивні моменти. Зокрема, прийняття такого революційного для науки рішення заклало наріжний камінь для подальшого забезпечення прозорості наукових досліджень в Україні та можливості виходу на рівень світового наукового спілкування. Крім того, розміщення дисертаційних матеріалів у відкритому доступі сприяє й обізнаності українських дослідників у сучасних тенденціях розвитку науки в нашій державі, а через те — підвищенню рейтингу українських науковців.

Варто зазначити, що з проведеного аналізу випливає «неоднорідність» виконання положень щодо оприлюднення наукових доробків науковців України. Зокрема, слід вказати, що дисертаційні матеріали розміщуються на різноманітних ресурсах, часто у таких локаціях веб-ресурсів, які простим пошуком дуже складно знайти.

Проведений аналіз породжує необхідність запровадити деякі пропозиції щодо поліпшення діяльності спеціалізованих вчених рад у бік більшої прозорості наукових досліджень. По-перше, необхідна уніфікація способів оприлюднення та технологій, що можуть бути застосовані. Для цього законодавчо має бути визначено локацію розміщення (веб-сайт, репозиторій, суб-домен тощо), формат розміщення (Flash, PDF тощо), метадані, що мають бути вказані. По-друге, необхідно впровадити опис дисертаційних матеріалів, тобто мають бути наявними бібліографічний опис, анотації та ключові слова трьома мовами, відомості про наукового керівника (консультанта), відомості про офіційних опонентів. Ця вимога впливає із того, що матеріали мають вільно індексуватися пошуковими машинами задля підвищення рейтингу науковця в першу чергу. По-третє, необхідно чітко визначити порядок дій з дисертаційними матеріалами після спливу трьох місяців з дати видачі диплома доктора філософії або доктора наук — подальше перебування їх у відкритому доступі, обмеження доступу чи видалення взагалі за бажанням автора дослідження. По-п'яте, варто переглянути формат

діяльності спеціалізованих вчених рад з урахуванням переходу від формалізованого підходу до оприлюднення дисертаційних досліджень до більш практично і прозоро-орієнтованого підходу.

Все це сприятиме підвищенню прозорості наукових досліджень в Україні та дозволить не лише поліпшити обізнаність вітчизняних дослідників, але й вийти на світовий рівень презентації наукових досліджень Одеської школи права.

КУЗЬМІН Е. Е.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри міжнародного права та міжнародних відносин,
співробітник науково-інформаційного відділу Наукової бібліотеки

ЩОДО РОЛІ ВУЗІВСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Відомий грецький філософ Геракліт Ефеський, в свій час, якось сказав: «усе плине, усе змінюється», і як не дивно, сьогодні, ці слова стали пророчими.

Науково-технічний прогрес, розвиток цивілізації, побудова інформаційного суспільства, зростання у ньому ролі інформації та знань, кількості людей, зайнятих виробництвом інформаційних продуктів і послуг, домінування інформаційних технологій у суспільних та господарських відносинах, створення глобального інформаційного простору фактично призводять до трансформації цілого ряду суспільних відносин [2, с. 18]. Так, постійно зростаючі обсяги інформації, удосконалення інструментів керування інформаційними потоками, все глибше проникнення нової інформації в соціальну структуру та діяльність суспільства, розширення доступу до неї дедалі більшої кількості людей відкрили нові можливості щодо реалізації продуктивних сил суспільства, зростання його інтелектуального та духовного потенціалу [2, с. 17].

Всі ці чинники свідчать про перехід людства до суспільства знань, побудови інформаційного суспільства та створення єдиного загального інформаційного простору. Інформаційне суспільство — це теоретична концепція постіндустріального суспільства, історична фаза можливого еволюційного розвитку цивілізації, в якій інформація і знання співіснують в єдиному інформаційному просторі. Головними продуктами виробництва інформаційного суспільства стають інформація і знання [2, с. 17].

Таким чином, не викликає сумніву той факт, що у зв'язку з цим, помітні процеси змін протікають також і у бібліотечній галузі, бібліотечній справі, адже із розвитком інформаційних технологій змінюється і